

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ,
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

**ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՔՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

ԴԱՎԹՅԱՆ ՍՈՆԱ ԱՐԱՅԻ

**ԿԵՆՍԱԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ
ՄԻՋԳԻՏԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԳԻՏԵԼԻՔԻ ԵՎ
ԱՐԺԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՁԵՎ**

**Թ.00.01 – փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածուի գիտա-
կան աստիճանի հայցման ատենախոսության**

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ – 2021

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի գիտական խորհրդում

ԳԻՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ՝

փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Մանուկ Արսենի ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍՆԵՐ՝

փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Էռնեստ Ռուբենի ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ,

փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Աշոտ Արամայիսի ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ՝

Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը տեղի կունենա 2021 թ. հունիսի 24-ին ժամը 11:00-ին Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈԿ-ի Փիլիսոփայության 062 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցեն՝ 375010, ք.Երևան, Տիգրան Մեծի 17:

Սեղմագիրը առաքված է 2021 թ. մայիսի 10-ին:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գրադարանում:

ՀՀ ԲՈԿ-ի փիլիսոփայության
062 մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար՝

փիլիսոփայական
գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ Հովհաննես Օնիկի
ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հեղափոխող թեմայի արդիականությունը

Կենսաբարոյագիտությունը միջառարկայական ուսումնասիրությունների հատուկ բնագավառ է, որը հետազոտում է կյանքի, առողջության և մահվան հիմնախնդիրները, որոնք ծագել են ժամանակակից կենսաբանության, դեղաբանության և բժշկագիտության աննախադեպ նվաճումների, ինչպես նաև կենսաբժշկական նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառման ոլորտում: Այդ հիմնախնդիրների ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է մի շարք գործոններով: Նախ՝ կյանքի և առողջության առաջ ծառայած նոր վտանգներով և սպառնալիքներով: Դրանց թվում ներկայումս առանձնացել է կորոնավիրուսի համաճարակը, որը ոչ միայն սրել է կյանքի և առողջության պահպանման հիմնախնդիրներն, այլև փոխել է առողջապահության համակարգի զարգացման առաջնահերթությունները: Երկրորդ, կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի արդիականացման մյուս կարևորագույն գործոնը կենսաբանների, բժիշկների, դեղագետների և վիրուսաբանների մասնագիտական պատասխանատվության բարձրացման հարցերն են: Վերջապես, կենսաբարոյագիտության խնդրաշարի ուսումնասիրության հրատապությունը պայմանավորված է նաև կենսաբանության, բժշկագիտության, վիրուսաբանության, դեղագիտության ոլորտներում կուտակված գործնական խնդիրների առատությամբ և դրանց փիլիսոփայական ընդհանրացման, իմաստավորման անհրաժեշտությամբ:

Հիմնախնդրի գիտական մշակվածության աստիճանը

«Բիոէթիկա», կամ, որ նույնն է՝ «կենսաբարոյագիտություն» եզրույթը առաջին անգամ շրջանառության մեջ դրել է ամերիկացի ուռուցքաբան Վան Ռենսելլեր Փոթերը 1969թ.¹ իր «Բիոէթիկա. կամուրջ դեպի ապագա» գրքում¹: Կենսաբարոյագիտությունն ավելի շատ հայտնի է դարձել ըստ այն սահմանման, որը ձևակերպել է ամերիկացի Անդրե Հելլեգերսը: Նա այս նոր գիտակարգը փոխկապակցել է հիվանդի արժանապատվության և իրավունքների պաշտպանության հետ: Կենսաբարոյագիտության խնդրակարգին անդրադարձել են Դ. Պելեգրինոն, Հ. Յոնասը, Բ. Ն. Գոտը², Դ. Գրասիան և այլք: Է. Սգրեչչան և Վ. Տամբոնեն առանձնացրել են գիտաճյուղի մարդաբանական տեսանկյունը, կենսաբարոյագիտությունը դիտարկելով որպես «մարդկային արժանապատվության մարդաբանություն»: Նրանք հեղինակել են Եվրոպայում կենսաբարոյագիտության առաջին դասագիրքը, որը ռուսերեն հրատարակվել է 2001թ. («Биоэтика»)³: Ներկայումս Արևմուտքի առաջատար բարձրագույն բժշկական կրթական հաստատություններում ստեղծվել են կենսաբարոյագիտության ամբիոններ: Համաշխարհային բժշկական ընկերակցության հոչակագրում (Թել Ավիվ, 1999թ.) հատուկ նշված է այդպիսի ամբիոններ ստեղծելու անհրաժեշտության մասին: Ցավոք, Հայաստանի բուհերում այդ պահանջն առ այսօր այդպես էլ իրականություն չի դարձել:

---

¹ **Поттер В. Р.**, Биоэтика: мост в будущее. Под ред. С. В. Вековшиной, В. Л. Кулиниченко. Киев: 2002, 216 с.

² **Gaut B.N.**, Art, emotion and ethics. Oxford University Press, 2007, 280 p.

³ **Сгречча Э.**, Тамбоне В. Биоэтика. / Пер. с ит. / М. , 2001. 432 с.

Ինչ վերաբերում է հետխորհրդային տարածքին, ապա այստեղ կարելի է հատկապես առանձնացնել Բ. Գ. Յուդինի հրապարակումները⁴: Ըստ նրա հայեցակարգի, կենսաբարոյագիտությունը միջառարկայական ուսումնասիրությունների հատուկ ոլորտ է, որը հետազոտում է կենսաբժշկական նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառման հետևանքով առաջացած բարոյական, իրավական և սոցիալական խնդիրները:

Կենսաբարոյագիտական ուսումնասիրությունների փիլիսոփայական և աշխարհայացքային հիմքերին անդրադարձել են նաև Ի. Ն. Սմիռնովը, Վ. Գ. Բորզենկովը, Պ. Դ. Տիշչենկոն, Ա. Դ. Ուրսուլը⁵ և ուրիշներ:

Հայաստանում կենսաբարոյագիտական ուսումնասիրությունների փիլիսոփայական հիմքերին առաջին անգամ անդրադարձել է փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր Ս. Հ. Դավթյանը: Նրա «Բիոէթիկա» արժեքավոր աշխատանքը ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից հաստատ-

---

⁴ **Юдин Б. Г.**, Биоэтика: проблемы и перспективы М., ИФ РАН, 1992, 209 с.; **Юдин Б. Г.**, Основные этические принципы европейской биоэтики и биоправа. «Вопросы философии», 2003, № 5, с. 80-83; **Юдин Б. Г.**, Социальная институционализация биоэтики. В кн. **Юдин Б. Г.**, -Биоэтика: проблемы и перспективы / Ред. **С.М. Малков** / М., Эдиториал, УРСС, 2008, 304 с.

⁵ **Смирнов И.Т.**, Философские измерения биоэтики. «Вопросы философии», 1987, №12, с. 83-97, **Борзенков В. Г.**, Жизнь, философия жизни, биофилософия. Свободная мысль, 1999, № 8; **Мишаткина Т. В.** Три круга этики. «Человек», 2006. № 5, с. 89-98., **Тищенко П. Д.**, Этические проблемы развития биотехнологий / Биоэтика и гуманитарная экспертиза. Выпуск 2. М., ИФРАН, 2008, с. 78-79., **Урсул А. Д.**, Проблема информации в современной науке. Философские очерки. М., «Наука», 1975, 286 с.

վել է որպես դասագիրք բժշկական բուհերի ուսանողների համար⁶:

Այնուհետև կենսաբարոյագիտության հիմնահարցերը կարևորվել և արժարժվել են մոլեկուլյար կենսաբանության⁷, աստվածաբանության⁸, իրավագիտության⁹ ոլորտների հետազոտողների աշխատանքերում:

Չնայած Հայաստանում կենսաբարոյագիտության նկատմամբ աճող հետաքրքրությանը և այդ ասպարեզում հայ հետազոտողների որոշ ձեռքբերումներին, այդուամենայնիվ կենսաբարոյագիտության խնդրակարգը դեռևս չի դարձել սոցիալփիլիսոփայական համակողմանի ուսումնասիրության առարկա: Հավուր պատշաճի պարզաբանված չեն այդ խնդրակարգի արժեքանական տեսանկյունները: Ատենախոսության առջև խնդիր է դրված հնարավորինս լրացնել այդ բացը, ցույց տալ, որ կենսաբարոյագիտությունը ոչ միայն կյանքի և առողջության նոր էթիկա է, այլև կյանքի և առողջության նոր արժեքանություն, ավելին՝ պրակտիկ փիլիսոփայության նոր ձև:

Հեղազոտության օբյեկտը¹ կենսաբարոյագիտության միջառարկայական խնդրակարգն է:

---

⁶ **Դավթյան Ս. Հ.**, Բիոէթիկա, Դասագիրք, Եր., 2009, 208 էջ: Բիոէթիկայի ներածություն: (Մենագրություն): Եր., 2012, 329 էջ:

⁷ **Ներսեսովա Լ. Ս., Խաչատրյան Ջ. Ա., Մկրտչյան Ս. Ա.**, «Կենսաէթիկայի ներածություն», Եր., 2012, 445 էջ:

⁸ «Կենսաէթիկայի հիմնահարցեր» Ուսումնասօժանդակ ձեռնարկ, կազմողներ՝ **Հրաչ սրկ. Սարկիսյան, Վարդան սրկ. Ասլանյան**, Սբ. Էջմիածին, 2015 224, էջ:

⁹ «Կենսաբժշկության բարոյաիրավական հիմնախնդիրները», Հանրապետական գիտական կոնֆերանսի նյութերի ժողովածու, Հայ-ռուսական (Սլավոնական) Համալսարան, Երևանի Պետական Բժշկական Համալսարան, Եր., 2017, 159 էջ:

Հեղազոտության առարկան՝ գիտաճյուղի ձևավորման նախադրյալներն են՝ հասկացութային ապարատի ու մեթոդների առանձնահատկությունները, գործառույթները, այլ գիտաճյուղերի հետ կապերը, զարգացման միտումներն ու հեռանկարները:

Հեղազոտության նպատակն ու խնդիրները: Առենախոսության նպատակն է՝ ուսումնասիրել կենսաբարոյագիտության՝ որպես միջգիտակարգային գիտելիքի նոր ոլորտի ձևավորման հիմքերն ու նախադրյալները, վերհանել հասկացութային ապարատի և դրա ձևավորման առանձնահատկությունները, ուրվագծել տվյալ գիտաճյուղի զարգացման հեռանկարներն ու միտումները: Հետազոտության առջև դրված խնդիրները բաժանվել են երկու խմբի:

Առաջին խումբը կազմում են՝

- ✓ կենսաբարոյագիտական գիտելիքի աշխարհայացքային և արժեքանական հիմքերի վերհանումը,
- ✓ կենսաբժշկական նորագույն տեխնոլոգիաների սոցիալական հետևանքների իմաստավորման ոլորտում, կենսաբարոյագիտության դերի վերլուծությունը, դրա հիման վրա նոր կենսատեխնոլոգիաների հումանիտար փորձաքննության, ստանդարտների ստեղծման ու կիրառման սկզբունքների մշակումը,
- ✓ կենսաբարոյագիտության դերի վերլուծությունը, դրա հիման վրա նոր կենսատեխնոլոգիաների հումանիտար փորձաքննության, ստանդարտների ստեղծման ու կիրառման սկզբունքների մշակումը,
- ✓ կենսաբարոյագիտության վերաբերյալ ազատական և պահպանողական մոտեցումների հետազոտումն ու

համադրական վերլուծությունը, դրանց դիալեկտիկայի բացահայտումը:

Խնդիրների երկրորդ խումբը վերաբերում է՝ մարդու կյանքի, առողջության և մահվան, էվթանազիայի, հոսպիսյան շարժման հիմնահարցերի փիլիսոփայական ուսումնասիրության գործում կենսաբարոյագիտության դերի վերլուծությունը: Խնդիրների այս խմբում կարևորվել են՝

- ✓ կենսաբարոյագիտության՝ որպես միջգիտակարգային գիտելիքի նոր ձևի, կյանքի, առողջության և մահվան փիլիսոփայության էության բացահայտումը,
- ✓ ժամանակակից գիտական գիտելիքի և առողջապահության՝ որպես արդի հասարակության սոցիալական ինստիտուտի գործունեության հումանիզացման խորացման կենսաբարոյագիտության դերի վերհանումը,
- ✓ մարդու կյանքի, առողջության և մահվան խնդրակարգի փիլիսոփայական ուսումնասիրության գործում կենսաբարոյագիտության դերի հետազոտումը,
- ✓ մարդու արժանապատիվ մահվան արժեհիմքերի և մահվան փիլիսոփայության հետ դրանց կապերի բացահայտումը:

Արենախոսական հեղազոտության տեսական և մեթոդաբանական հիմքերը. Ատենախոսության համար տեսական հիմք են հանդիսացել հետազոտության առարկայական տիրույթում ներառնված խնդիրների վերաբերյալ Վ. Ռ. Փոթերի, Ա. Հելեգերսի, Դ. Պելեգրինոյի, Հ. Յոնասի, Հ. Յուդիսի, Վ. Գ. Բորգենկովի, Պ. Դ. Տիշչենկոյի, Ի. Ն. Սմիռնովի, Ս. Հ. Դավթյանի աշխատությունները, ինչպես նաև Լ. Ս Ներսեսովայի, Զ. Ա. Խաչատրյանի, Ս. Ա Մկրտչյանի, Հրաչ սրկ. Սարկիսյանի,

Վարդան սրկ. Ասլանյանի գիտաբանական ուսումնասիրությունները:

Տեսական վերլուծությունների, ընդհանրացումների, հիմնարար դրույթների առաջադրման ու վերլուծության համար արժեքավոր հենք է հանդիսացել կենսաբարոյագիտության մարդաբանական տեսությունը, որը մարդու, նրա կյանքի, առողջության ու մահվան կենսականորեն կարևոր հիմնախնդիրների ընդհանուր քննությունը միավորում է կլինիկական կենսաբարոյագիտության հիմնախնդիրների (Է. Սգրեչչա և Վ. Տամբոնե) վերլուծության հետ:

Հետազոտության մեթոդաբանական հարացույցի կենտրոնական տարրը միջգիտակարգային մոտեցումն է, ինչը թույլ է տվել՝ օգտագործելով բնագիտական և հումանիտար գիտությունների տվյալները, համարժեք արտացոլել կենսաբարոյագիտության էությունը և կայացման բարդ ու հակասական գործընթացը:

Մեթոդաբանական մյուս կարևոր հենքը համակարգային մոտեցումն է:

Հետազոտության նպատակներով ու խնդիրներով պայմանավորված՝ գործածվել են նաև, համընդհանուր կապի և զարգացման, պատմականության, վերլուծության ու համադրության, ինդուկցիայի և դեդուկցիայի, համեմատության, համանմանության, բացատրության և ընդհանուր գիտական այլ մեթոդներ:

Գիտական նորույթը. Առաջադրվել են գիտական նորույթ բովանդակող մի շարք դրույթներ ու եզրակացություններ, մասնավորապես.

- Վերլուծվել են կենսաբարոյագիտության փիլիսոփայական հիմքերը, հիմնավորվել է կենսաբարոյագիտությունը որպես գիտելիքի միջգիտակարգային հետազոտությունների նոր բնագավառ և պրակտիկ փիլիսոփայության նոր ձև դիտարկելու նպատակահարմարությունը:
- Բացահայտվել են կենսաբարոյագիտության՝ որպես միջգիտակարգային գիտելիքի նոր ոլորտի, առարկայական տիրույթի, հիմնական կատեգորիաների, սկզբունքների առանձնահատկությունները:
- Հիմնավորվել է դրույթն այն մասին, որ կենսաբարոյագիտությունը՝ նպաստելով հասարակական և ազգային գիտակցության մեջ կյանքի, առողջության և մահվան վերաբերյալ փիլիսոփայական-արժեքանական պատկերացումների ձևավորմանը, որոշակիորեն խթանում է բժշկագիտության և առողջապահության համակարգի հումանիզացման գործընթացը:
- Բացահայտելով կենսաբարոյագիտության մեջ պահպանողական և ազատական մոտեցումների դիալեկտիկան՝ վեր հանվել է այդ արժեքանական մոտեցումների դերը մարդու կյանքի, առողջության և մահվան հիմնախնդիրների փիլիսոփայական վերլուծության գործում: Ձևակերպվել և զարգացվել է տեսակետը, որ այդ մոտեցումների միջև հնարավոր է կառուցողական փոխգործակցություն՝ էթիկական ռեյաստիվիզմի ու ազատականության ծայրահեղություններից, ինչպես նաև պահպանողական մոտեցման դոգմատիզմից զերծ մնալու պարագայում:

- Ցույց է տրվել, որ ժամանակակից հետխորհրդային հասարակություններում, ներառյալ Հայաստանում, կենսաբարոյագիտության հիմնական նորմերի ու սկզբունքների իրականացման խնդրահարույց լինելը պայմանավորված է հիմնականում բժշկի և հիվանդի փոխհարաբերություններում պատերնալիստական (պահպանողական-ավտորիտար) դիրքորոշումների գերակշռությամբ, ինչպես նաև հայրենական առողջապահական համակարգում ստեղծված բարդ իրավիճակով (համաճարակ, պատերազմ և այլն):
- Փիլիսոփայական տեսանկյունից վերլուծվել են մարդու կյանքի, առողջության և մահվան խնդրակարգի հիմնական դրույթները, ինչպես նաև մարդկային կյանքի արժեքի ռեյատիվացման գործընթացի հաղթահարման դժվարությունները: Ցույց է տրվել, որ վերջիններս պայմանավորված են դեռևս չծնված մարդու (սաղմի) կյանքի, ինչպես նաև մահվան շեմին հայտնված մարդու կյանքի նկատմամբ հասարակության մեջ հումանիստական վերաբերմունքի, հոսպիտան շարժման համալիր ուսումնասիրության ոչ բավարար մակարդակով:

Պաշտպանության ներկայացվող դրույթները.

- ✓ Կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի ձևավորումը պայմանավորված է գիտության և պրակտիկ փիլիսոփայության մեջ մարդուն վերաբերող ուսումնասիրությունների աճով: Բնագիտական, սոցիալ-հումանիտար և փիլիսոփայական գիտելիքների միավորման հանգուցակետը և կարևոր հիմնախնդիրներից մեկը՝ հասարակական գիտակցության մեջ կյանքի, առողջության և

մահվան նոր արժեքանություն, կամ, որ նույնն է՝ կյանքի, առողջության և մահվան պրակտիկ փիլիսոփայության ձևավորումն է:

- ✓ Բժշկագիտության, դեղագիտության և կենսաբանության զարգացման արդի փուլի համար կարևոր է ոչ միայն դրանց գործնական հնարավորությունների, այսինքն՝ կենսատեխնոլոգիաների կիրառման բարոյագիտական հետևանքների, այլև դրանց հումանիստական ներուժի բացահայտումը:
- ✓ Կենսաբարոյագիտության առարկան, հիմնական կատեգորիաները և սկզբունքները ունեն վառ արտահայտված սոցիալ-արժեքանական բնույթ: Կենսաբարոյագիտության խնդրակարգը կապված է մարդու կյանքի, առողջության և մահվան փիլիսոփայության հետ:
- ✓ Ժամանակակից գիտության և առողջապահության ոլորտի հումանիզացման գործընթացն ուղղված է հետևյալ խնդիրների լուծմանը՝
  - հասարակության մեջ գիտատեխնոլոգիական, բժշկական և բարոյական զարգացման մակարդակների միջև խզման հաղթահարմանը,
  - ժամանակակից կենսաբանության, բժշկագիտության և դեղագիտության ոլորտներում որակական տեղաշարժերի բացասական հետևանքների վերացմանը:
- ✓ 21-րդ դարասկզբի, առողջապահական նոր մարտահրավերների, այդ թվում՝ նոր ի հայտ եկած հիվանդությունների և համաճարակային ռիսկերի պայմաններում առանձնահատուկ արժեք և կարևորություն են ձեռք բերել հիվանդի իրավունքների, արժանապատվության,

ինչպես նաև իրազեկված համաձայնության և արդարության սկզբունքների պաշտպանության հարցերը:

- ✓ Ժամանակակից պայմաններում հրատապ են դարձել արժանապատիվ մահվան, էվթանազիայի բարոյափիլիսոփայական իմաստավորման, ինչպես նաև հոսպիսի և ամոքիչ (պալիատիվ) բժշկության խնդրակարգի միջգիտակարգային, փիլիսոփայական ուսումնասիրությունները:

Աշխարանքի գիտափոսական և գործնական նշանակությունը. Հետազոտության մեջ ստացված արդյունքները թույլ են տալիս հստակեցնել կենսաբարոյագիտության՝ որպես միջ-

գիտակարգային գիտելիքի առանձնահատուկ բնագավառի նկատմամբ իրավագիտական, հոգեբանական, բարոյագիտական, բժշկագիտական, սոցիոլոգիական մոտեցումները և փիլիսոփայական հենքի վրա համադրել դրանք:

Ատենախոսության նյութերն ու արդյունքները կարող են օգտագործվել կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի հետագա ուսումնասիրություններում, նպաստել բժշկագիտության, բարոյագիտության, կենսաբարոյագիտության, փիլիսոփայական մարդաբանության ժամանակակից հիմնահարցերի իմաստավորման և լուծումների մշակման գործընթացներին:

Գործնական նշանակությունը. Ատենախոսության եզրակացությունները՝

- ✓ գիտական հասարակայնության ուշադրությունն են հրավիրում նորագույն գիտաբժշկական տեխնոլոգիաների հետ կապված բարոյաիրավական հիմնախնդիրների վրա,

- ✓ նպաստում են հասարակական և ազգային գիտակցության մեջ մարդու կյանքի և առողջության նկատմամբ ողջամիտ, հումանիստական վերաբերմունքի զարգացմանը,
- ✓ խթանում են կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի առավել համալիր ուսումնասիրության նոր ուղիների որոնումները՝ հաշվի առնելով ժամանակակից խնդիրներն ու մարտահրավերները,
- ✓ պարունակում են սոցիալական, բարոյագիտական, հոգեբանական, իրավագիտական և այլ գիտելիքներ, որոնք անհրաժեշտ են կենսաբժշկության և դեղագիտության ոլորտներում չարաշահումներն ու խախտումները մեղմելու և վերացնելու համար:

Ատենախոսության փորձաքննությունը. Ատենախոսության թեման և հիմնախնդիրները քննարկվել են ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի սոցիալական փիլիսոփայության բաժնում, 2017 և 2019 թթ.: Ատենախոսության առանցքային գաղափարները քննարկվել են ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի սոցիալական փիլիսոփայության բաժնի և ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի փիլիսոփայության ամբիոնի համատեղ սեմինարում (2019թ.): Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են Սոնա Դավթյանի (համահեղինակ) «Կյանքի և առողջության պրակտիկ փիլիսոփայություն» գրքում (Երևան, «Նաիրի», հրատ., 2017, 352 էջ), ինչպես նաև՝ Հայաստանի և արտերկրի գիտական պարբերականներում տպագրված հինգ հոդվածներում:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ատենախոսության առաջին՝ **«Կենսաբարոյագիտությունը որպես կյանքի, առողջության և մահվան նոր փիլիսոփայություն»** գլխում տրված է կենսաբարոյագիտության, որպես միջգիտակարգային և արժեքանական հետազոտությունների ոլորտն ոլորտի՝ որպես գիտելիքի նոր ձևի, համառոտ բնութագիրը:

Առաջին՝ **«Կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի ուսումնասիրության միջառարկայական եզրերը»**, ենթագլխում նշվում է, որ կյանքի, առողջության և մահվան խնդրակարգի ուսումնասիրության բնագավառում առաջացել են «միջգիտակարգային» կամ, որ նույնն է՝ «միջառարկայական» գիտաճյուղեր: Կենսաբարոյագիտությունը հենց դրանցից մեկն է: Կենսաբարոյագիտությունը կարևորում է բժիշկների, դեղագետների, իրավաբանների, աստվածաբանների և փիլիսոփաների միջև բազմագիտակարգային երկխոսությունը: Այն բժիշկների, դեղագետների, հոգեբանների, իրավաբանների, աստվածաբանների և փիլիսոփաների միջև արդյունավետ փոխգործակցության արժեքավոր ոլորտ է:

Երկրորդ՝ «Կենսաբարոյագիտության հումանիստական առաքելությունը ժամանակակից հասարակության մեջ», ենթագլխում, վերլուծելով տեսակետը, թե XX դարը հոգևորազերծեց մարդուն¹⁰, առաջադրվում է այն թեզը, որ կենսաբարոյագիտության առաքելությունը բժշկությանը ոչ միայն աշխարհիկ, այլև կրոնաբարոյական ուղենիշները, այսինքն՝ քրիստո-

---

¹⁰ **Пикок А.**, Богославие в век науки: модели бытия и становления в богославии и науке. Пер.с англ. Серия /Богословие и наука/, М., 2004, с. 290.

նեական հումանիզմի արժեքները վերադարձնելն ու զարգացնելն է:

«Պահպանողական և ազատական մոտեցումների գործակցության դիալեկտիկական» վերադառությամբ երրորդ ենթագլխում վերլուծվել են այդ մոտեցումների առանձնահատկություններն ու փոխակերպումները: Պահպանողականությունը ելնում է այն հիմնարար դրույթից, որ մարդու կյանքը բացարձակ, անառարկելի արժեք է: Կենսաբարոյագիտության տեսանկյունից ազատական արժեքների մարդասիրական ներուժի բացահայտումը հնարավոր է միայն բարոյագիտական ռեյատիվիզմի և միակողմանի նատուրալիզմի ծայրահեղություններից խուսափելու, ինչպես նաև պահպանողական և ազատական արժեքների միջև խելամիտ հավասարակշռություն հաստատելու պայմաններում:

Արենախոսության երկրորդ՝ «Կենսաբարոյագիտության հիմնահարցերի փիլիսոփայական մեկնաբանության առանձնահատկությունները», գլխում կենսաբարոյագիտության հիմնահարցերը քննարկվում են XX դարի կեսերից լայն տարածում ստացած իրավապաշտպան շարժման տեսանկյունից:

Առաջին ենթագլխում՝ **«Կյանքի և առողջության նորմատիվ կարգավորման փիլիսոփայական ասպեկտները (տեսանկյունները)»** հետազոտվում են անձի ինքնավարության, իրազեկված համաձայնության, գաղտնիության սկզբունքների դերն ու նշանակությունը հասարակական կյանքում, որոնք ամրագրված են կենսաբարոյագիտության սկզբունքներում և Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում (2005թ.):

Երկրորդ ենթագլխում՝ **«Կյանքի և առողջության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունքի նոր մոդելը»**, քննարկվում

են հակաբեղմնավորման և հղիության արհեստական ընդհատման հիմնախնդիրները: Այդ ենթատեքստում քննարկվում է նոր գիտելիքի տեսական և գործնական նշանակությունը միջառարկայական ոլորտում: Կենսաբարոյագիտության՝ որպես փիլիսոփայական պրակտիկ գիտելիքի ուրույն ոլորտի նպատակը կյանքն է և կյանքի որակը, իսկ մահը պետք է դիտարկել որպես կյանքի արժանապատիվ ավարտ, եզրափակում:

Երրորդ ենթագլխում՝ **«Էվթանազիայի և հոսպիսի կենսափիլիսոփայությունը»**, ցույց է տրվում, որ մարդու արժանապատիվ մահվան իրավունքը ներկայումս քննարկվում է որպես էվթանազիայի և հոսպիսների՝ մահացողներին ամոքիչ՝ պալիատիվ օգնություն ցույց տալու հիմնախնդիր: Այս շրջանակներում նոր գիտելիքի ձևավորման առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը ստանում է մեթոդաբանական կարևորություն: Իրավական, բարոյական, բժշկագիտական առումներով արդարացի է և մարդասիրական այն տեսակետը, ըստ որի բժշկին իրավունք չի տրված դադարեցնելու պայքարը հանուն կյանքի միայն այն պատճառով, որ «հիվանդն անհուսալի է»¹¹: Միաժամանակ, հիվանդի կյանքը փրկելը չպետք է վերածվի հոգևարքը արհեստականորեն երկարաձգելու կամ՝ «գթասրտությունից դրդված սպանության»: 1981թ. Համաշխարհային բժշկական ընկերության՝ Հիվանդի իրավունքների մասին Լիսաբոնի հռչակագրում ասված է. «Հիվանդն ունի արժանապատվորեն մեռնելու իրավունք»¹²: Ժամանակակից հասարակության մեջ մարդու արժանապատիվ մահվան իրավունքը քննարկվում է երկու ուղղությամբ. որպես էվթանազիայի հիմ-

¹¹ Юдин Б. Г., Жить или не жить? «Человек», 1990, №2, с. 36-44.

¹² Лиссабонская декларация о правах пациента //

URL:amsister.ru>filez/5.doc (վերջին դիտումը՝ 12.11.2011):

նախնդիր և որպես հոսպիսների՝ մահացողներին պալիատիվ օգնություն ցույց տալու հիմնախնդիր: Պալիատիվ բժշկության մեջ մշակված տեսակետի համաձայն՝ մահը դիրտարկվում է որպես մարդու կյանքի վերջին հանգրվան: Ի դեպ, «արժանապատիվ մահվան մարդու իրավունքը» ժամանակին հիմնավորվել է Ֆրենսիս Բեկոնի և Ջոն Լոկի աշխատություններում¹³: Նրանք առաջադրել են «կյանքը մինչ ի մահ ուղեկցելու» սկզբունքը:

«Եզրակացությունում» ամփոփվել են ատենախոսական հետազոտության արդյունքները և ձևակերպվել են մի շարք եզրահանգումներ: Մասնավորապես՝

Կենսաբարոյագիտության՝ որպես միջգիտակարգային գիտելիքի նոր ոլորտի գլխավոր նպատակն է՝ հասարակական, ազգային և անհատական գիտակցության մեջ ձևավորել կյանքի, առողջության և մահվան նոր արժեքանություն: Գերագույն արժեքն այստեղ մարդու կյանքն է, նրա բոլոր արժեքները, որոնք մարդուն տալիս են լիարժեք ապրելու ուժ և կորով: Աստիճանաբար ընդլայնվում են ժամանակակից բժշկության հնարավորությունները՝ այն սկսել է ձեռք բերել կյանք «տալու-շնորհելու», կյանքը «կառավարելու», մահը «վերահսկելու» սկզբունքորեն նոր հնարավորություններ: Այդ ամենը պահանջում է բժշկական, դեղաբանական պրակտիկայի փիլիսոփայական իմաստավորման նոր մակարդակ: Անդրադարձը Կանտի փիլիսոփայական ժառանգությանը թույլ է տալիս ավելի խոր ու ճշգրիտ կերպով բնութագրել կենսաբարոյագիտության էությունը: Կանտն ասել է, որ փիլիսոփայությունը

---

¹³ Биоэтика: проблемы, трудности, перспективы (материалы «круглого стола»). Вопросы философии, 1992, № 10, с. 3-28.

մարդկանց հարկավոր է, վերջին հաշվով, նրա համար, որպեսզի հիմնավորված պատասխան տա «ինչպե՞ս ապրել» հարցին, ամենայն հավանականությամբ նկատի ունենալով նաև՝ ապրել երկար՝ չհիվանդանալով: «Ինչպե՞ս ապրել» հարցադրումը ներկայումս ձեռք է բերել փիլիսոփայական և կենսաբարոյագիտական նոր հնչեղություն և իմաստ՝ ինչպե՞ս պաշտպանել կյանքը արդի գիտության, տեխնոլոգիաների աննախադեպ զարգացման անկանխատեսելի հետևանքներից, հարաճուն վտանգներից և սպառնալիքներից:

Ատենախոսության մեջ անդրադարձ է կատարվել նաև կենսաբարոյագիտությունը որպես գիտություն սահմանելու պայմանականության հարցին: Կենսաբարոյագիտությունը ինչպես նշել է Վ. Ռ. Փոթերը նոր իմաստություն է: Այն, ինչ հետազոտում են կենսաբարոյագետները, հուզում է ոչ միայն իրենց, այլև հասարակության ամենալայն շրջանակներին: Այսինքն, խիստ գիտակարգային իմաստով կենսաբարոյագիտությունը գիտություն չէ, ավելի շուտ՝ գիտական, փիլիսոփայական ճանաչողության գործընթաց, աշխարհայացքային և գիտական գիտելիքի կազմակերպման նոր ձև: Բնավ պատահական չէ, որ ներկայումս առաջացել են բազմաթիվ «համալիր», «համակարգային», «ինտեգրատիվ», «միջգիտակարգային» գիտություններ: Այդպիսի «ինտեգրատիվ», «միջգիտակարգային» գիտություններից է կենսաբարոյագիտությունը, որի տեսանկյունից կյանքին և առողջությանն առնչվող յուրաքանչյուր դեպք ինքնատիպ է: Հետևաբար, կենսաբարոյագիտության խնդրակարգի համալիր հետազոտման համար մեծապես կարևորվում է բժիշկների, դեղագետների, իրավագետների, սոցիոլոգների, աստվածաբանների և փիլիսոփաների միջև լայն համագործակցությունը: Որոշումն ընդունվում է կոն-

սենսուսով, երբ կողմերից յուրաքանչյուրը հավասար պատասխանատվություն է կրում հետևանքների համար, որոնք պետք է կանխատեսվեն տվյալ մասնագիտության տեսանկյունից և գործիքակազմով: Կենսաբարոյագիտության, որպես միջգիտակարգային գիտելիքի նոր ոլորտի առանձնահատկությունների վերլուծությունը թույլ է տալիս ընդգծել, որ մարդու հարաբերությունը իր կյանքի և կենսաշխարհի հետ միայն հայեցողական, տեսական-տրամաբանական ու անհույզ չէ, այլ, լինելով պրակտիկ հարաբերություն, միշտ ներառում է նաև որոշակի հոգեբանական, հուզական, էթիկական, արժեքանական տեսանկյուններ՝ ստեղծելով հեռանկարներ հետագա հետազոտությունների համար:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. **Դավթյան Ս. Ա., Հարությունյան Մ. Ա.,** Կյանքի և առողջության պրակտիկ փիլիսոփայություն, Երևան, «Նաիրի», 2017, 350:
2. **Դավթյան Ս. Ա.,** «Փիլիսոփայությունը արդի աշխարհում», ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հոչակած Փիլիսոփայության համաշխարհային օրվա կապակցությամբ հրավիրված գիտաժողովի նյութեր, Գիրք VII *Մարդու առողջության և կյանքի փիլիսոփայության հիմնախնդիրները*, Երևան, «Եվրոպրինտ», 2017թ, էջ 127-135:
3. **Դավթյան Ս. Ա.,** «Կենսաբարոյագիտությունը՝ որպես միջառարկայական և արժեքանական ուսումնասիրությունների նոր բնագավառ», *Կաճառ Գիտական Տարեգիրք*, «Չանգակ», Երևան, 2017, էջ 294-301:

4. ***Davtyan S. H., Davtyan S. A.***, «An Essay on Introspective Reflections on Existential Coordinates of Life of Armenians». In: “The Survival Strategy in Terms of Bioethics, Philosophy and Medicine”, Moldova, 2017, pp. 98-100.
5. ***Davtyan S. H., Davtyan S. A., Ghazaryan K. T., Johrian A. H.***, «Philosophical Analysis of The Euthanasia Problem: The Peculiarities of Cultural Environment, Social Opinion and Mentality». In: «12th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law», Cyprus, 2017, p. 14. www.bioethics-conferences.com
6. ***Davtyan S. H., Davtyan S. A., Harutyunyan M. A.***, «Euthanasia and Medieval Armenian Thinkers» «UNESCO Chair in Bioethics 13th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law» Jerusalem, Israel, 2018, p. 23. www.bioethics-conferences.com

ДАВТЯН СОНА АРАЕВНА

**БИОЭТИКА КАК НОВАЯ ФОРМА
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО
ЗНАНИЯ И АКСИОЛОГИИ**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.01 – «Философия».

Защита диссертации состоится 24-го июня 2021г, в 11⁰⁰ на заседании специализированного совета 062 ВАК по присуждению ученой степени при Армянском государственном университете им. Х. Абовяна по адресу: 0010, Ереван, ул. Тиграна Меца, 17.

РЕЗЮМЕ

В исследовании анализируются следующие аспекты биоэтики: биоэтика как диалог, биоэтика как культурный и этический феномен, биоэтика как практическая философия.

**Глава 1. БИОЭТИКА КАК ПРАКТИЧЕСКАЯ ФИЛОСОФИЯ
ЖИЗНИ, ЗДОРОВЬЯ И СМЕРТИ**

Биоэтика способствует формированию новых ценностей в обществе в национального самосознания. Она значительно способствует гуманизации естественных и социальных наук, новых технологий, медицины и здравоохранения за счет перехода от естественных, медицинских, социальных и гуманитарных знаний к установлению баланса между наукой и моралью.

В диссертации рассматривается вопрос об условности определения биоэтики как науки. Биоэтику можно считать наукой, но это не классическая, а современная наука, в которой исследование как получение новых знаний невозможно отделить от их реализации. Проблемы биоэтики волнуют широкие круги общества. Исследования показали, что развитие современной науки значительно стимулирует движение философской, моральной мысли к

поиску новых методов и способов, которые могут быть полезны при решении биоэтических проблем. Не случайно в настоящее время возникло много «сложных», «системных», «интегративных», «междисциплинарных» наук. Одна из таких наук - биоэтика, с точки зрения которой каждое событие, связанное с жизнью и здоровьем, уникально.

Глава 2. ОСОБЕННОСТИ ФИЛОСОФСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ БИОЭТИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ

Биоэтика как особая форма практической философии жизни учит, что взаимосвязь человека со своей собственной жизнью, со всей биосферой не только дискреционная, теоретическая и эмоциональная, но, будучи практическими отношениями, она всегда предполагает определенную оценку.

Философский анализ проблемы эвтаназии показал, что философская мысль XX-го и XXI-го вв. рассматривает смерть не как нечто чуждое человеческому существованию, а как экзистенциальный компонент самой жизни. Причем философски трактуются не только граничащие вопросы жизни и смерти, но и экзистенциальные основы человеческой жизни, то есть свободы и ответственности.

Идея достойного права человека на смерть сегодня активно обсуждается в двух направлениях: как проблема эвтаназии и проблема хосписов.

В диссертации предпринята попытка дать философскую интерпретацию паллиативной медицине, корни которой уходят в средневековую культуру.

В диссертации на основе исследования становления и развития биоэтики обосновывается положение о том, что императив современного человеческого существования требует качественно нового подхода к сложным, глобальным, разнообразным проблемам современности.

Биоэтика - один из таких подходов.

DAVTYAN SONA ARA

**BIOETHICS AS A NEW FORM OF INTERDISCIPLINARY
KNOWLEDGE AND AXIOLOGY**

Thesis for the scientific degree of Candidate of Philosophical Sciences under the speciality 09.00.01 - "Philosophy".

The defense of the thesis dissertation will be held on 24 June, at 11⁰⁰, in a meeting of the session 062 professional commission granting scientific degrees at the Armenian State Pedagogical University Khachatur Abovyan. Address: Armenia, Yerevan, 0010, str. Tigran Metz 17.

SUMMARY

In the frame of the given dissertation philosophical analysis includes the following aspects of investigation: bioethics as a dialogue, bioethics as a cultural and ethical phenomenon, bioethics as a practical philosophy.

**Chapter 1. BIOETHICS AS PRACTICAL PHILOSOPHY OF
LIFE, HEALTH AND DEATH**

Bioethics promotes the formation of new values in social and national consciousness, it stimulates significantly the humanization of natural and social sciences, new technologies, medicine and health care, make a transition between the natural, medical, social and humanitarian knowledge, as well as to establish balance between science and morality.

The dissertation has referred to the conditionality of defining bioethics as a science. Bioethics can be considered science, however, it is not a classical but contemporary science, where investigation, as a means to obtain new knowledge, can't be differentiated from its implementation. The issues of bioethics concern a wide range of society. The studies have shown that the development of modern science greatly stimulates the movement of philosophical and moral thought in

searching new methods and ways which can be useful for solving bioethical issues. It's not accidental at all that today numerous "complex", "systemic", "integrative", "inter-scientific" sciences have been formed. One of such sciences is bioethics, from the point of which any event relating to life and health is unique.

Chapter 2. PECULIARITIES OF THE PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF BIOETHICAL ISSUES

Bioethics as a special form of practical philosophy of life teaches that human inter-relation with his own life, the whole biosphere is not only contemplative, theoretical and emotionless, but, being a practical relation, it constantly involves a certain assessment.

The philosophical analysis of the problem of euthanasia has shown that the philosophical mind of the 20-21st centuries doesn't view death as an alien to human existence, but as an existential component of life itself. Not only the problems of life-death bordering situations are implemented philosophically, but also the existential bases of human life i.e. freedom and responsibility.

Today the idea of a human's dignified death is discussed in two directions: as an euthanasia issue and the problem of hospices. In the dissertation an attempt was to give the palliative medicine a philosophical interpretation, the roots of which can be found the Medieval culture.

On the base of the formation and development of bioethics in dissertation is substantiated the position according to which the imperative of the contemporary human existence demands a qualitatively new approach to current complicated, global and various issues. Bioethics is one of such approaches.

Ծավալը՝ 25 էջ, տպաքանակը 50 օրինակ:
Տպագրված է «Printing House » տպարանում